

MATTI HÄGGSTRÖM:

Partierna och deras pengar

Partiernas ökande beroende av stöd från stat, landsting och kommun hotar deras självständighet. Partistödet och presstödet måste ändras, skriver redaktör Matti Häggström. Båda är konstruerade så att det socialdemokratiska partiet favoriseras. När den första borgerliga trepartiregeringen bildades slutade folkpartiet och moderaterna att ta emot bidrag från näringslivet utan att för den skull kräva någon motprestation av socialdemokraterna. Beslutet i våras om avdragsrätt för fackföreningsavgifter gör det lättare att höja dessa och facket kan skaffa sig ännu större inkomster. Socialdemokraterna får redan mycket stora summor av fackföreningsrörelsen samtidigt som 600 000–700 000 fackföreningsmedlemmar är kollektivanslutna till SAP.

Hur bör politiska partier egentligen finansiera sin verksamhet?

Alla partier får idag in en hel del pengar genom medlemsavgifter och bidrag från enskilda sympatisörer. Därutöver fick moderaterna och folkpartiet tidigare ekonomiskt stöd från näringslivet. Givetvis var det inte förbundet med några politiska villkor. Socialdemokraterna fick och får alltjämt en stor del av sina resurser från fackföreningsrörelsen. Det lämnas dels genom kollektivanslutning av fackförbundsmedlemmar till partiet, dels genom direkt stöd. Det är både i form av pengar – inte sällan mångmiljonbelopp från varje förbund år ut och år in – och personellt och opinionsmässigt, i synnerhet under valår men även där emellan.

Först bestämde sig emellertid folkpartiet och sedan – efter den första borgerliga trepartiregeringens tillkomst – även moderaterna för att avstå från ekonomiskt stöd från näringslivet. Klokheten i besluten kan ifrågasättas, inte minst mot bakgrund av att de fattades utan krav på motprestation från socialdemokraternas sida. Deras ekonomiska överläge förstärktes därigenom påtagligt.

För en del år sedan infördes statliga och kommunala bidrag till de politiska partierna. Statsstödet utgick inledningsvis enbart på basis av partiernas mandatnumerär i riksdagen. Sedermera ändrades stödkonstruktionen så att alla partier erhåller ett lika stort grundbelopp, medan återstoden bygger på antalet platser i riksdagen. Den justeringen var befogad. Varje parti, stort eller litet, har ju vissa oundvikliga grundutgifter, tex för partilokal och ombudsmän. Det obegripliga är att inte motsvarande ändring införts i

kommuner och landsting, trots upprepa-
de framstötter i den riktningen från mode-
rater och folkpartister. Nu är alltså stö-
det till riksdagspartierna någorlunda rätt-
vist, medan det är högst orättfärdigt i
kommuner och landsting.

Vidare har många kommuner och
landsting inrättat sk politiska sekretera-
re. Det är i realiteten helt partipolitiska
befattningar och de har hela tiden fram-
till den 1 juli i år varit olagliga. Det har
inte hindrat partierna från att tillgodose
sina egna ekonomiska intressen på skat-
tebetalarnas och laglydighetens bekost-
nad.

Presstödet

Det finns också en annan form av reellt
partistöd. Det är det selektiva statliga
presstödet. Det ges främst till social-
demokratiska och centerpartistiska par-
tiorgan. Flera socialdemokratiska tid-
ningar har nämligen haft det svårt med
ekonomin, på grund av bl a deras uppla-
gestruktur. Av politiska skäl och i strid
med allt företagsekonomiskt förnuft har
de nämligen eftersträvat en spridning av
upplagan som överensstämmer med parti-
distrikten. Följden blev att de fick allt
sämre finanser. De har dock nu kraftigt
förbättrats, tack vare det vidlyftiga stat-
liga produktionsbidrag som socialdemo-
kraterna och centerpartiet genomdrev i
början av 1970-talet. Presstödet fungerar
i dag som en speciell sorts partistöd, som
utmanande favoriserar socialdemokra-
terna och i viss mån centerpartiet.

Många av centerpartiets sk dagstid-
ningar är veckotidningar. De påminner
snarast om medlemsorgan och innehåller
en myckenhet av det egna partiets ange-

lägenheter. På grund av de förmånliga
subventioner som utgår när sådana pub-
likationer startas har även andra partier,
tex moderaterna, dragit igång liknande
avisor. De har alltså inte tillkommit i
första hand därför att det skulle finnas
någon större efterfrågan på dem utan
därför att statens bidragsregler är så ge-
nerösa. Bidragssjukan har spritt sig.

Utöver det här lämnas olika former av
stöd till partiernas ungdomsförbund
samt närstående organisationer som ex-
empelvis studieförbunden. Generellt kan
sagas att partiernas ekonomi med åren
blivit allt mer beroende av det allmänna.

Betänkligt

Den utvecklingen är betänklig av flera
skäl.

Samhällsstödet till partierna är – som
torde framgå av ovanstående korta redo-
görelse – påfallande orättvist. Det gyn-
nar kraftigt det största partiet, socialde-
mokraterna, som ju också till stor del
ligger bakom stödformens införande och
snabba expansion. Att skapa ett mera
rättvist system bör vara en viktig uppgift
för de andra partierna.

Risken är vidare avsevärd att partier-
nas växande beroende av stat och kom-
mun urholkar deras karaktär av fria, ide-
ella folkrörelser. De förvandlas nu allt
mer till delar av etablissemang, en
sorts offentliga byråkratier bland de öv-
riga. Och deras bidragsaptit bara ökar.
Den blir särskilt utmanande när par-
tierna i tider då medborgarna drabbas av
hårda åtstrammingsåtgärder kraftigt
höjer anslagen till sig själva. I kommuner
och landsting har det också blivit allt
vanligare att partistödet indexregleras.

Fördelarna med det är ur partiernas egen synvinkel två. De slipper råka ut för några besparingsåtgärder, och de kommer undan offentlig debatt i samband med de årliga höjningarna. Nackdelen är självfallet att systemet utgör en grogrund för politikerförakt.

Det är också principiellt motbjudande att tillkomsten av nya partier försvåras, ja näst intill omöjliggörs av det allt större ekonomiska övertaget för de etablerade riksdagspartierna. Ju mer den utvecklingen fortgår, desto mer ökar klyftan mellan dem och de nya partier som bildats på senare år eller som kommer att startas. Även den som inte har mycket till övers för nykomlingpartiernas politik måste medge att de behandlas illa i fråga om partistödet. Idén om den fria företagsamheten – som ju i varje fall en del partier engagerat bekänner sig till – hämmas av dessa jättelika statliga och kommunala akutmottagningar för de gamla partierna.

Annat system?

Finns det då någon möjlighet att forma ett bättre system för att säkerställa en rimlig ekonomi för de politiska partierna, samtidigt som det tillgodoser elementära krav på rättvisa?

Några patentlösningar existerar inte. Men det går att komma en bit på väg mot ett läge då partierna är mera ekonomiskt oberoende av det allmänna, och där systemet inte är lika skriande orättfärdigt som i dag.

Moderaterna och folkpartiet bör överväga att åter motta bidrag från näringslivet, naturligtvis öppet redovisade. Det kan de lugnt göra så länge socialdemo-

kraterna skyfflar in jättelika summor från fackföreningsrörelsen. Minns Kommunalarbetareförbundets senaste kongress, då ordföranden Sigvard Marjasin överlämnade en check på fem miljoner kr till ordföranden i den politiska storfinansens parti per préférence Olof Palme!

Partierna bör även kunna finansiera en större del av sin verksamhet med medlemsavgifter. De är i dag löjligt låga – några futtiga tior per person och år. Det är en bråkdel av de avgifter som merparten yrkesverksamma medborgare betalar till sina fackliga organisationer. De avgifterna har socialdemokraterna nu gjort avdragsgilla, vilket sannolikt leder till att de kommer att höjas ordentligt under den närmaste tioårsperioden. Avdragsrätten är beklaglig – de fackliga organisationerna lider förvisso inte av brist på pengar, snarare av svårartad elephantiasis. Den skall inte uppmuntras ytterligare.

Däremot vore det naturligt att införa avdragsrätt för medlemsavgift i ett politiskt parti. Visserligen kan sägas att även det är en form av offentligt stöd, men inte på samma direkta sätt som subventioner. En konsekvens härav bör då kunna bli att partierna utan större svårigheter kan höja avgifterna rejält.

Också avdragsrätt för gåvor till partier bör godtas. Även det är en sorts indirekt statsstöd men betydligt mera tilltalande än bidrag. Avdragsrätt för medlemsavgifter och gåvor till politiska partier förekommer fö i flera länder.

Kollektivanslutning till ett politiskt parti bör förbjudas i lag. Riksdagen har upprepade gånger begärt att ofoget skall upphöra men utan resultat. Systemet ger socialdemokraterna stora ekonomiska

favörer — 600 000—700 000 medlemmar är kollektivanslutna i dag. Det ger åtskilliga miljoner varje år. Det viktigaste skälet för förbud är likväl att anslutningsformen inte överensstämmer med demokratiska principer.

Statliga, kommunala och enskilda arbetsgivare bör dessutom i ökad utsträckning ges möjlighet att uppmuntra de anställda till politisk verksamhet. Behovet av bidrag till partierna krymper om det blir lättare för den enskilde att ägna sig åt politiska uppdrag utan förödande ekonomiska konsekvenser för honom själv. Det är värdefullt att SAF och Industrieförbundet nyligen uppmanat sina medlemmar att uppmuntra politiskt engagemang bland de anställda, oavsett vilket

parti det gäller.

Även om samtliga de här åtgärderna vidtogs skulle de politiska partierna knappast bli speciellt välsituerade. Men de skulle i större utsträckning än nu kunna bli vad de en gång var och ville vara — folkrörelser, byggda på idealitet och oegennytt. Alternativet är stagnation, förstening, förlamning, fördumning. Partierna förvandlas till självändamål, försörjningsinrättningar utan vitalitet och kraft till förnyelse.

Så vill vi ju inte att det skall gå. Väl fungerande politiska partier är angelägna, ja livsviktiga i en demokrati. Hur var det redan Jacob Wallenberg skrev i Min son på galejan: "Parti är fria staters liv."